

# نقش حکمرانی خوب و اقتصاد

## مقاومتی در توسعه شهری

هادی دادخواه\*

غلامرضا زمانیان\*\*

نظر دهمرده قلعه‌نو\*\*\*

### چکیده

امروزه اقتصاد شهری اهمیت فراوانی دارد، به صورتی که هر شهر و جغرافیایی باید مبتنی بر فرصت‌ها و نقاط قوتش دارای یک برنامه راهبردی باشد تا بر اساس آن مزیت، در مسیر بازآفرینی شهری قرار گیرد. در این مقاله حکمرانی خوب به همراه اقتصاد مقاومتی به عنوان برنامه‌های راهبردی برای توسعه شهری در نظر گرفته شده است. بدین ترتیب این مطالعه با رویکرد تحلیل توصیفی، ابتدا با استفاده از تکنیک‌های کمی و کیفی و بر اساس مبانی نظری و مطالعات پیشین، مدل مطالعه مبنی بر تأثیر حکمرانی خوب بر رابطه بین سرمایه اجتماعی و اقتصاد مقاومتی با مدیریت و توسعه شهری مدل‌سازی شده و سپس با کمک روش معادلات ساختاری و نرم‌افزار SmartPLS به بررسی روابط بین متغیرها پرداخته است. برای گردآوری داده‌های لازم از پرسشنامه و برای تعیین روایی و پایایی آن از پیش‌آزمون استفاده شده است. برای سنجش روایی از روش روایی همگرایی با استفاده از شاخص میانگین واریانس استخراج شده (AVE) و برای تعیین پایایی از روش پایایی ترکیبی (CR) استفاده شده است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی بر اقتصاد مقاومتی با ضریب ۰/۵۷۹، بر مدیریت شهری با ضریب ۰/۴۴۰ و بر توسعه شهری با ضریب ۰/۴۲۱ تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. مدیریت شهری بر توسعه شهری با ضریب ۰/۷۰۵ تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد، همچنین اقتصاد مقاومتی بر مدیریت شهری با ضریب ۰/۵۴۶ و بر توسعه شهری با ضریب ۰/۵۱۱ تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. همچنین نتایج تحلیل با در نظر گرفتن حکمرانی خوب به عنوان متغیر تعدیل‌گر نشان می‌دهد که مقدار تأثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت شهری برابر ۰/۶۳۱ و بر توسعه شهری برابر ۰/۶۲۹ و مقدار تأثیر اقتصاد مقاومتی بر مدیریت شهری برابر ۰/۶۴۵ و بر توسعه شهری برابر ۰/۶۷۹ است.

### واژگان کلیدی

حکمرانی خوب، سرمایه اجتماعی، اقتصاد مقاومتی، مدیریت شهری، توسعه شهری

Email: Eco.Dadkhah@Gmail.com

\* دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

Email: Zamanian@eco.usb.ac.ir (نویسنده مسئول)

\*\* دانشیار گروه اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

Email: nazar@hamoon.usb.ac.ir

\*\*\* استاد گروه اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

تاریخ پذیرش: ۹۷/۲/۲

تاریخ ارسال: ۹۶/۱۰/۳۰

فصلنامه راهبرد / سال بیست‌وهفتم / شماره ۸۷ / تابستان ۱۳۹۷ / صص ۱۶۲-۱۴۱

## جستار گشایی

مدیریت شهری در ایران به دلیل تمرکزگرایی، مدیریت بخشی و برنامه‌های شهری برون‌گرا، از روش‌های مدیریتی مشارکتی و حکمرانی خوب شهری فاصله گرفته و جای خالی شهروندان فعال در اداره شهرهای ایران احساس می‌شود (پیری و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). مفهوم حکمرانی خوب به تعامل بخش دولتی، خصوصی و شهروندان در اداره امور شهری در یک جریان افقی تأکید دارد و به‌نوعی ضعف ساختارهای مدیریتی سنتی و دولت‌مدار را نشان می‌دهد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴) که به دنبال توسعه شهر می‌باشد و توسعه، مستلزم ظرفیت بالای مدیریتی است و حکمرانی خوب قابلیت فراهم کردن آن را دارد (Yousef et al, 2016). الگوی حکمرانی خوب به‌عنوان فرایند مشارکتی توسعه تعریف می‌شود که به‌موجب آن همه ذینفعان شامل حکومت، سازمان‌های غیردولتی و جامعه مدنی وسایلی را برای حل مشکلات شهری فراهم می‌کنند (مکیان و بی‌باک، ۱۳۹۴: ۱۳۲)، بدین ترتیب حکمرانی خوب قابلیت توان بخشی توسعه شهری را داراست (صفری و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۹).

در سال‌های اخیر در ایران، به‌طور گسترده از رویکرد حکمرانی خوب به‌عنوان ضرورت توسعه مدیریت شهری نام برده شده است (قاضی، ۱۳۹۵: ۲۵)، این در حالی است که به ظرفیت‌های موجود آن در قوانین و برنامه‌های توسعه شهری توجه نشده است و اقدامات صورت پذیرفته در این خصوص، بیشتر در نفي انفعالی انحصار مدیریت دولتی در اداره کشور و شهرها انجام پذیرفته است (زیاری و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۰). این تلاش‌ها و اقدامات منجر به تبدیل این رویکرد به گفتمان رایج علمی و اجرایی حوزه مدیریت توسعه شهری در ایران نشده است (کمانروی کجوری و بیگدلی، ۱۳۹۳). به همین دلیل بحث اقتصاد مقاومتی به‌عنوان راهکار ویژه در چند سال اخیر مورد توجه اقتصاددانان و مدیران قرار گرفته است.

اقتصاد مقاومتی، راهبردی بلندمدت را مقابله با موانع رشد و توسعه یک کشور است که برای نخستین بار در شهریورماه سال ۱۳۸۹ توسط مقام معظم رهبری بیان شد. الگوی اقتصاد مقاومتی با در نظر گرفتن سه شاخص سیاست و نظام حکومتی، اقتصاد و فرهنگ، برنامه‌ای جامع و بلندمدت را پیش روی ما قرار داده است (میرمعزی، ۱۳۹۱: ۵۳). در این بین، توجه به مدیریت و توسعه شهری به‌عنوان نخستین نشانه‌های توسعه اقتصادی و همچنین توجه به سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک بخش مهم در توسعه، ضروری به نظر می‌رسد (دادخواه و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). الگوی اقتصاد مقاومتی می‌تواند زمینه را برای توسعه پایدار شهری حتی در شرایط اعمال فشارهای خارجی فراهم کند (بیات، ۱۳۹۶: ۷۸). اقتصاد مقاومتی برای اینکه استقرار یابد، ابتدا باید به شکل باور درونی و مطلوبیت ذهنی درآید و همه فعالان اقتصادی

به ضرورت و مزیت‌های تحقق آن ایمان داشته باشند، بنابراین همه‌چیز از مدیریت منابع انسانی و سرمایه اجتماعی آغاز می‌شود (آجیلی، ۱۳۹۲: ۸۸). شکوفایی اقتصاد مقاومتی نیازمند افزایش توان کارآمدی منابع انسانی است. خلاقیت، تفکر، برنامه‌ریزی و همچنین ارائه مناسب خدمات از مؤلفه‌های کارآمدی کارکنان ادارات و نهادها محسوب می‌شود که در این مطالعه این عوامل در قالب سرمایه اجتماعی منظور شده است که یکی از مؤلفه‌های اساسی در توسعه و ثبات یک کشور می‌باشد (فرزانه و رضانی، ۱۳۹۱: ۱۱۰ و زنگنه و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۲۴). بدین ترتیب با توجه به مطالب بیان‌شده هدف اصلی مطالعه، یافتن پاسخ مناسب برای این پرسش است که آیا حکمرانی خوب، رابطه بین سرمایه اجتماعی و اقتصاد مقاومتی با مدیریت و توسعه شهری را تعدیل می‌کند؟

### ۱. سرمایه اجتماعی

بانک جهانی، سرمایه اجتماعی را به‌عنوان «ثروت نامرئی یک کشور» در نظر می‌گیرد و آن را دربرگیرنده نهادها و روابط و هنجارهایی می‌داند که تعاملات اجتماعی را شکل می‌دهند (Fukuyama, 2005). سرمایه اجتماعی را می‌توان یک مفهوم مرکب دانست که دارای «ساختار»، «محتوا» و «کارکرد» است. سرمایه اجتماعی مانند شکل‌های دیگر سرمایه، مولد است و دستیابی به اهداف را تسریع می‌بخشد (فرزانه و رضانی، ۱۳۹۱: ۱۱۱). پاتنام، سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع شده و درنهایت منافع متقابل آنان را تأمین خواهد کرد (Putnam, 2001). ایده‌محوری سرمایه اجتماعی را می‌توان در واژه روابط خلاصه کرد (Rupasingha, 2006). اعضای جامعه با برقراری تماس با یکدیگر و پایدارساختن آنها قادر به همکاری با یکدیگر می‌باشند و به این طریق، چیزهایی را کسب می‌کنند که به‌تنهایی قادر به کسب آنها نمی‌باشند (ملکان و ملکان، ۱۳۹۰).

### ۲. اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی، تعبیر جدیدی است که مبدأ آن مقام معظم رهبری است. مقام معظم رهبری چهره کامل اقتصاد مقاومتی را با توجه به اقتصاد اسلامی مطرح کرده است (هزائوی و زیرکی، ۱۳۹۳: ۱۱)، اقتصادی که هم می‌خواهد رشد داشته باشد و هم این‌که در مقابل نیروهای استکباری بایستد (سرآبادانی، ۱۳۹۶: ۵۰)، به‌عبارت‌دیگر، اقتصاد مقاومتی مسیری برای تداوم رشد و توسعه یک کشور، حتی در وضعیت تحریم و فشارهای خارجی است (بیات، ۱۳۹۶: ۷۹). اقتصاد مقاومتی به معنای تشخیص حوزه‌های فشار و متعاقباً تلاش برای کنترل و بی‌تأثیر کردن اثرات آن می‌باشد و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت است (مقام

معظم رهبری، ۱۳۹۲). همچنین برای رسیدن به اقتصاد مقاومتی باید وابستگی‌های خارجی کاهش یابد و بر تولید داخلی کشور و تلاش برای خوداتکایی تأکید شود. در تعریف اقتصاد مقاومتی، ضرورت مقاومت برای رد کردن فشارها و عبور از سختی‌ها برای رسیدن به نقاط مثبت ملی نیاز است (خانباشی و بستان‌منش، ۱۳۹۴: ۳۲).

### ۳. توسعه شهری

توسعه شهری، عبارت از ارتقای سطح زندگی شهر از ابعاد مختلف در جهت دستیابی همه شهروندان به زندگی بهتر است، به نحوی که پایداری اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، کالبدی و زیست‌محیطی شهر فراهم آید (فرزانه و رضانی، ۱۳۹۱: ۱۲۰). توسعه شهری یکی از مفاهیمی است که با چگونگی شیوه زندگی افراد یک جامعه پیوندی تنگاتنگ دارد و در ابعاد عینی، بیشتر ناظر بر بالابردن سطح زندگی عمومی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه در زمینه‌های تغذیه، بهداشت، اشتغال، آموزش و چگونگی گذراندن اوقات فراغت است (فرزبد، ۱۳۹۵).

### ۴. مدیریت شهری

مدیریت از لحاظ نظری، فرایند طراحی و نگهداری محیطی تلقی شده که در آن افراد در قالب گروه‌هایی با هم کار می‌کنند تا به صورت کارآمد به اهداف تعیین شده دست یابند و عموماً این دانش حول پنج کارکرد برنامه‌ریزی، ساماندهی، نیروی انسانی، هدایت و کنترل سازمان می‌یابد (پرهیزگار و فیروزبخت، ۱۳۹۰: ۴۵)؛ بنابراین مدیریت شهری، فرایند به‌کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، بسیج منابع، امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد (رضوانی، ۱۳۸۷: ۲۱۲). مدیریت شهری به‌عنوان چارچوب سازمانی توسعه شهر به سیاست‌ها، برنامه‌ها، طرح‌ها و اقداماتی مربوط می‌شود که در پی اطمینان از تطابق رشد جمعیت با میزان دسترسی به زیرساخت‌های اساسی زندگی شهری، به‌ویژه مسکن و اشتغال است (یاسوری و سجودی، ۱۳۹۳: ۳). در چارچوب این تعریف، کارایی مدیریت شهری وابستگی مشخص و مستقیمی به عوامل زمینه‌ای از قبیل ثبات سیاسی، وحدت و یکپارچگی اجتماعی، رونق اقتصادی و انسجام و پویایی فرهنگی و برخی عوامل دیگر نظیر توان و مهارت، انگیزه و دانش سیاست‌گذاران، تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان و نیز افراد استفاده‌کننده از این سیاست‌ها و برنامه‌ها دارد (Keating, 1993). بر این اساس ویژگی‌های سازمانی مدیریت شهری و نیز نقش اجرایی بخش دولتی و عمومی در آن، تأثیر به‌سزایی در موفقیت یا عدم موفقیت آن ایفا می‌کند (دویران، ۱۳۹۳: ۷۰). همچنین هدف کلان مدیریت شهری، ایجاد محیطی قابل زندگی برای

همه شهروندان همراه با عدالت اجتماعی، کارایی اقتصادی و پایداری زیست‌محیطی است (پرهیزگار و فیروزبخت، ۱۳۹۰: ۴۶).

### ۵. حکمرانی خوب

حکمرانی خوب، مفهوم جدیدی است که از پیوند میان سیاست و اداره‌کردن جامعه به وجود آمده است و هدف آن، افزایش کارآمدی یک نظام سیاسی و اقتصادی برای اداره جامعه است؛ به طوری که شواهدی از توسعه پایدار را در کشور نمایان سازد (دانایی فر و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۷). مفهوم حکمرانی خوب برگرفته از مکتب نهادگرایی<sup>۱</sup> است و محصول مشارکت سه نهاد دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است. حکمرانی خوب نه تنها روایتی نو از مفاهیمی همچون دموکراسی، حقوق بشر، پاسخگویی، مشارکت و حاکمیت قانون است، بلکه در عین حال چارچوبی به دست می‌دهد که همه این اهداف و ارزش‌ها در یکجا جمع شوند و اهداف توسعه انسانی اعم از توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی با محوریت مردم، دنبال شود (سامتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸۵). استیگلنبر<sup>۲</sup> معتقد است تعامل سازنده دولت-بازار می‌تواند راهگشای موفقیت فرایند اصلاحات اقتصادی باشد. بر این اساس دولت و بازار دو نهاد مکمل هستند، نه دو نهاد رقیب (میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳). همچنین لیون<sup>۳</sup> حکمرانی خوب را، مدیریت اثربخش منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور می‌داند؛ به گونه‌ای که چنین مدیریتی شفاف، پاسخگو، عدالت‌جو و باز باشد. در حکمرانی خوب شراکت بین سه رکن اصلی دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی در انجام فعالیت‌ها وجود دارد که گاهی فراتر از مشارکت است (آقانسب و تقوی، ۱۳۹۴: ۴).

### ۶. سرمایه اجتماعی و اقتصاد مقاومتی

دستیابی به قابلیت لازم برای پیوند نوسازی، قدرت، توسعه و امنیت از طریق دو مقوله سرمایه اجتماعی و پیوند آن با اقتصاد مقاومتی حاصل خواهد شد (مصلی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۶۸). هدف از اجرای اقتصاد مقاومتی در کشور، ایجاد امنیت، ثبات اقتصادی و عدم تزلزل در برابر تکانه‌های داخلی و خارجی است که بدون توجه و تقویت سرمایه اجتماعی کشور غیرممکن به نظر می‌رسد (زنگنه و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۲۴). همچنین تأمین شرایط و فعال‌سازی تمامی امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید

1. Institutionalism

2. Stiglitz

3. Lion

بر ارتقای درآمد، از راهبردهای تحقق اقتصاد مقاومتی است (خانباشی و بستان‌منش، ۱۳۹۴: ۳۳).

*خانباشی و بستان‌منش (۱۳۹۴)* به این نتیجه رسیدند که سرمایه انسانی به‌طور غیرمستقیم از طریق سرمایه اجتماعی بر اقتصاد مقاومتی تأثیر می‌گذارد. شیخ‌پور و مهدی‌زاده (۱۳۹۲) در پژوهش خود نشان دادند که سرمایه اجتماعی از اساسی‌ترین مؤلفه‌ها در رشد سرمایه‌های اقتصادی هر جامعه است. علمی و همکاران (۱۳۸۴) در پژوهش خود نشان دادند که سرمایه اجتماعی بالا، باعث کاهش هزینه‌های مبادلاتی و امکان همکاری و فعالیت‌های دارای منافع متقابل را افزایش می‌دهد.

## ۷. سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری

مدیریت شهری به‌عنوان پل ارتباطی بین شهروندان و مدیران شهری تا حد زیادی تحت تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از جمله اعتماد، انسجام، مشارکت و همبستگی اجتماعی است (دویران، ۱۳۹۳: ۶۹). هر چه اعتماد متقابل بین مدیران و نهادهای مدیریت شهری بیشتر باشد، میزان همکاری و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر افزایش یافته و این امر منجر به کاهش هزینه مبادلات و افزایش کارایی و بازدهی ساختار مدیریت شهری و رفاه و آسایش بیشتر شهروندان می‌شود (کماسی و حسینی، ۱۳۹۳: ۱۵۸)؛ بنابراین امروزه ارتقا و افزایش سرمایه اجتماعی باید به‌عنوان یکی از محورهای اصلی مدیریت شهری مورد توجه مدیران شهرها قرار بگیرد (Svendsen et al, 2009).

فرزید (۱۳۹۵) در پژوهش خود به این نتایج رسید که سرمایه اجتماعی دارایی است که هر جامعه‌ای جهت مدیریت اقتصاد خود قصد استفاده و بهره‌گیری از آن را دارد. کماسی و حسینی (۱۳۹۳) در پژوهش خود نشان دادند که بین عملکرد مدیریت شهری در ابعاد اجتماعی- فرهنگی، عمرانی- کالبدی و ویژگی‌های درون‌سازمانی با سرمایه اجتماعی در ابعاد آگاهی، اعتماد و مشارکت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ بدین صورت که هرچقدر عملکرد مدیریت شهری کارآمدتر باشد، سرمایه اجتماعی شهروندان نیز مطلوب‌تر خواهد بود. ملک‌ان و ملک‌ان (۱۳۹۰) در پژوهش خود به این نتایج دست یافتند که سرمایه اجتماعی مجموعه هنجارهای موجود در نظام‌های اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه شده و موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌شود و بین سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد.

## ۸. سرمایه اجتماعی و توسعه شهری

سرمایه اجتماعی یکی از شاخص‌های رشد و توسعه جوامع به شمار می‌آید و در غیاب آن پیمودن راه توسعه دشوار می‌شود. توسعه شهری نیز در جهت دستیابی همه شهروندان به زندگی بهتر نیازمند سرمایه اجتماعی و تقویت آن است (فرزانة و رضانی، ۱۳۹۱: ۱۰۹). همچنین مشارکت مردم و بخش خصوصی، از عمده‌ترین عوامل مؤثر در موفقیت طرح‌های توسعه شهری به شمار می‌آید (علمی و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۴۴).

امروزه مفهوم برنامه‌ریزی برای مردم، به مفهوم برنامه‌ریزی با مردم تبدیل شده است؛ چراکه با دخالت مردم در انجام طرح‌ها مردم در سود و زیان طرح‌ها شریک می‌شوند و همین عاملی برای بالا رفتن تعهد و مسئولیت‌پذیری در افراد می‌شود (ملکان و ملکان، ۱۳۹۰: ۷۰). بنابراین، توسعه شهری به دنبال ایجاد بهبود در وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی افراد یک جامعه است که برای تحقق آن شکل‌گیری و تقویت سرمایه اجتماعی مورد نیاز است (Dinda, 2007).

د/فیلد<sup>۴</sup> (۲۰۱۰) نشان داد که رابطه بین اقتصاد و توسعه بر اساس قالب‌های شکل‌گیری سرمایه اجتماعی امکان‌پذیر است، همچنین کینجا و انسریک<sup>۵</sup> (۲۰۰۹) معتقدند که نقش ایجاد، تعمیر، نگهداری و بهره‌برداری از زیرساخت‌های عمومی شهری که باعث افزایش استانداردهای زندگی و ایجاد شرایط مطلوب برای توسعه پایدار می‌شود، بر عهده سرمایه اجتماعی است.

## ۹. اقتصاد مقاومتی، مدیریت و توسعه شهری

در شرایط کنونی، کشور در برخی بخش‌ها با مشکلات و مسائل اقتصادی فراوانی روبه‌رو است. گام برداشتن به‌سوی اقتصاد مقاومتی در حوزه شهری می‌تواند بستر مناسبی برای کاهش هزینه‌های شهری باشد (مصلی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۷۷). از سویی، گردش مالی در اقتصاد شهری بسیار بالاست و بر این اساس باید به مقوله اقتصاد شهری اهتمام ویژه‌ای صورت گیرد؛ چراکه با مدیریت هزینه‌ها از سوی مدیریت شهری و هزینه‌کردن در بخش ضروری می‌توان در جهت توسعه شهری گام برداشت (سرآبادانی، ۱۳۹۶: ۵۲). در این میان باید توجه داشت اقتصاد شهری به‌نوعی با اقتصاد ملی ارتباط مستقیم دارد و هرگونه تلاش برای توسعه اقتصاد شهری از مسیر دستیابی به اقتصاد مقاومتی میسر خواهد شد. مدیریت شهری در کنار اهتمام دولت زمانی می‌تواند به این هدف نائل آید که توسعه تجاری و اقتصاد شهری را با جذب سرمایه‌های

4. Duffield

5. Kopenjan and Ensrink

سرگردان و فراهم آوردن امکان سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف شهری مدنظر قرار دهد تا تحول اقتصادی صورت بگیرد (اکبری‌پور و ملکی، ۱۳۹۴).

سرآبادانی (۱۳۹۶) نشان داد که شفاف‌سازی اقتصاد شهری و سالم‌سازی آن، جلوگیری از بروز زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های اداری و مالی شهرداری‌ها، توسعه سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی و ارتقای درآمدهای پایدار و سالم از مهم‌ترین سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در حوزه مدیریت شهری است. پیروی و همکاران (۱۳۹۲) نیز به این نتیجه رسیدند که تنظیم روابط اقتصادی و مبادله مبتنی بر اندیشه‌های بومی‌شده، می‌تواند دستیابی به توسعه پایدار را تسهیل کند.

### ۱۰. مدیریت شهری و توسعه شهری

مدیریت شهری به‌عنوان چارچوب سازمانی توسعه شهر به سیاست‌ها، برنامه‌ها، طرح‌ها و اقداماتی مربوط می‌شود که در پی اطمینان از تطابق رشد جمعیت با میزان دسترسی به زیرساخت‌های اساسی زندگی شهری، به‌ویژه مسکن و اشتغال است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴). مدیریت شهری و نقش اجرایی بخش دولتی و عمومی در آن، تأثیر به‌سزایی در موفقیت یا عدم موفقیت مدیریت مطلوب شهری ایفا می‌کند. هدف کلان مدیریت شهری ایجاد محیطی قابل زندگی برای همه شهروندان همراه با عدالت اجتماعی، کارایی اقتصادی و پایداری زیست‌محیطی به‌منظور دستیابی به توسعه شهری است (یاسوری و سجودی، ۱۳۹۳: ۴). تجربیات جهانی نشان می‌دهد که از دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد در برنامه‌های توسعه و توسعه شهری، توجه فزاینده‌ای به رویکرد مدیریت شهری صورت گرفته است تا جایی که آن را زیربنای موفقیت می‌داند (فرزید، ۱۳۹۵). پرهیزگار و فیروزبخت (۱۳۹۰) در پژوهش خود به این نتایج رسیدند که تغییر نظام مدیریت شهری تمرکزگرا به‌سوی نظام مدیریت غیرشهری متمرکز، ناگزیر باید بر اساس رویکرد توسعه پایدار شهری باشد.

### ۱۱. حکمرانی خوب، مدیریت و توسعه شهری

یکی از تعاریف حکمرانی خوب عبارت است از مدیریت شبکه‌ای پیچیده که دربرگیرنده نقش‌آفرینان مختلفی در سطوح ملی، استانی، شهری و نهادهای اجتماعی است و دولت نقش‌آفرین مسلط نمی‌باشد (قاضی، ۱۳۹۵: ۲۵). بدین ترتیب حکمرانی خوب شهری درواقع یک نظام مدیریت شهری به‌صورت مشارکتی است که سه نهاد جامعه مدنی، بخش خصوصی و دولت در تمامی تصمیم‌گیری‌های مربوطه شرکت می‌کنند تا بدین‌وسیله باعث توسعه شهری شوند (زیاری و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۰).



یوساف<sup>۶</sup> و همکاران (۲۰۱۶) در مطالعه خود نشان دادند که اعتماد شهروندان بر رفتار بخش عمومی تأثیر معنی‌داری دارد و همچنین اخلاق و فرهنگ در حکمرانی خوب باعث اعتماد شهروندان و بهبود مدیریت شهری می‌شود. حسینی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود نشان دادند که بین ویژگی‌های مدیریت شهری مطلوب و حکمرانی خوب شهری و بین ویژگی‌های مدیریت شهری مطلوب و توسعه پایدار شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد.

### ۱۲. حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی

حکمرانی خوب و کارآمدی حکومت در یک جامعه، اثرات ملموسی در سطح فردی دارد به نحوی که شهروندان در یک جامعه واجد حکمرانی خوب، بیشتر احساس امنیت می‌کنند (مکیان و بی‌باک، ۱۳۹۴: ۱۳۳). حکمرانی خوب شامل سازوکارها، فرایندها و نهادهایی است که به واسطه آنها به شهروندان، گروه‌ها و نهادهای مدنی منافع خود را دنبال، حقوق قانونی خود را پیگیری و تعهداتشان را برآورده می‌سازند و تفاوتشان را تعدیل می‌کنند (آقانسب و تقوی، ۱۳۹۳: ۴)، در رابطه با نهادهای حکومتی، کمتر احساس تبعیض می‌کنند و شاهد میزان فساد کمتری در رابطه با نهادها هستند. بدین ترتیب حکمرانی خوب باعث بهبود و ارتقای سرمایه اجتماعی می‌شود (سردارنیا و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۳۹).

مصلی‌نژاد (۱۳۹۵) نشان می‌دهد که اگر ضرورت‌های حکمرانی جهانی با نشانه‌هایی از حکمرانی خوب در کشور پیوند یابند، زمینه برای تحقق اهدافی مانند خوداتکایی راهبردی به وجود می‌آید. علینی و همکاران (۱۳۹۴) به این نتایج دست یافتند که میان حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی پیوند عمیق و مثبتی وجود دارد. آقانسب و تقوی (۱۳۹۳) به این نتیجه رسیدند که اثر سرمایه اجتماعی بر روی حکمرانی خوب، مثبت و معنادار است.

### ۱۳. روش‌شناسی پژوهش

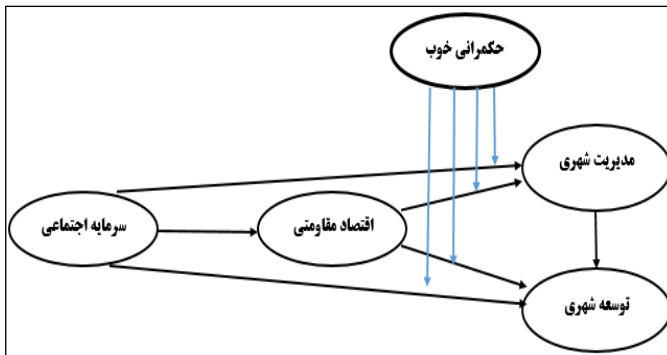
با توجه به محتوا و هستی‌شناسی پژوهش، روش‌شناسی این پژوهش از نوع کیفی - کمی است. با توجه به کیفی بودن پژوهش در مرحله نخست، ضمن مطالعه ادبیات و پیشینه پژوهش، الگوهای اثرگذار بر تحقیق شناسایی شده و الگوی اولیه پژوهش ترسیم شد، سپس در راستای توسعه و تجویز، الگوی اولیه با استفاده از مصاحبه عمیق و پرسشنامه بازطراحی شد. در گام بعد، ضمن برگزاری جلسات گروه کانون متشکل از خبرگان این حوزه، اصلاح الگوی به‌عمل آمده و الگوی مفهومی پژوهش ترسیم شد. در مرحله دوم و در بعد کمی پژوهش، از روش تحلیل عاملی و

مدل سازی معادلات ساختاری<sup>۷</sup> استفاده شده است. معادلات ساختاری مطرح شده در اینجا از نوع واریانس محور بوده و از روش حداقل مربعات جزئی<sup>۸</sup> استفاده شده است.

جامعه مربوط به این پژوهش، کلیه استادان علوم انسانی دانشگاه‌های دولتی استان گلستان است که در حدود ۲۵۰ نفر می‌باشند و بر مبنای جدول کرجسی و مورگان، حجم نمونه برابر ۱۴۳ نفر از خبرگان آشنا به موضوع پژوهش است و روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری در دسترس است.

با توجه به ماهیت مسئله و فرضیه‌ها، برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه پژوهش به صورت حضوری در اختیار نمونه آماری قرار گرفت تا در صورت نیاز، توضیحات لازم به آنها ارائه شود. بدین ترتیب با توجه به انجام تمامی فرایندهای طراحی الگو به روش کیفی و کمی، الگوی مفهومی زیر استخراج شده که در شکل (۱) آمده است.

شکل (۱) - الگوی مفهومی پژوهش



در این الگو سرمایه اجتماعی، متغیر مستقل و توسعه شهری، متغیر وابسته است. اقتصاد مقاومتی و مدیریت شهری به‌عنوان متغیرهای میانجی و حکمرانی خوب به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر در نظر گرفته شده است.

برای اندازه‌گیری روایی پرسشنامه در این پژوهش از روایی همگرایی استفاده شده است که به بررسی میزان همبستگی هر سازه با پرسش‌های (شاخص‌های) خود می‌پردازد. به دلیل وجود متغیر تعدیل‌گر و همچنین کمتر از ۱۵۰ نفر بودن تعداد نمونه و استفاده از روش حداقل مربعات جزئی از نرم‌افزار SmartPLS برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است.

7. Structural Equation Model (SEM)

8. Partial Least Square (PLS)

## نگاره شماره (۱) - نتایج روایی همگرا متغیرهای پنهان پژوهش

متغیرهای مکنون	AVE
سرمایه اجتماعی	0.527135
مدیریت شهری	0.667116
توسعه شهری	0.630915
اقتصاد مقاومتی	0.578034
حکمرانی خوب	0.542260

با توجه به اینکه مقدار مناسب برای (AVE)<sup>۹</sup> حداقل مقدار ۰/۵ است و مطابق با یافته‌های نگاره بالا، این معیار در مورد متغیرهای مکنون، بزرگ‌تر از ۰/۵ به دست آمده است که گویای روایی خوب پرسش‌ها است. در ادامه، برای اندازه‌گیری پایایی از معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده شده است.

## نگاره شماره (۲) - نتایج معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی

متغیرهای مکنون	تعداد پرسش‌ها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)
سرمایه اجتماعی	۳	0.764300	0.741091
مدیریت شهری	۲	0.730010	0.726536
توسعه شهری	۲	0.859485	0.884084
اقتصاد مقاومتی	۵	0.796152	0.812973
حکمرانی خوب	۴	0.825114	0.803559

همان‌طور که در نگاره (۲) مشاهده می‌شود، تمام مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بزرگ‌تر از ۰/۷ به دست آمده است. بنابراین آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی محاسبه شده برای سنجش پرسشنامه نشان می‌دهد این ابزار از قابلیت اعتماد یا به بیان دیگر پایایی لازم برخوردار است.

## ۱۳-۱. یافته‌های تحقیق؛ آمار توصیفی

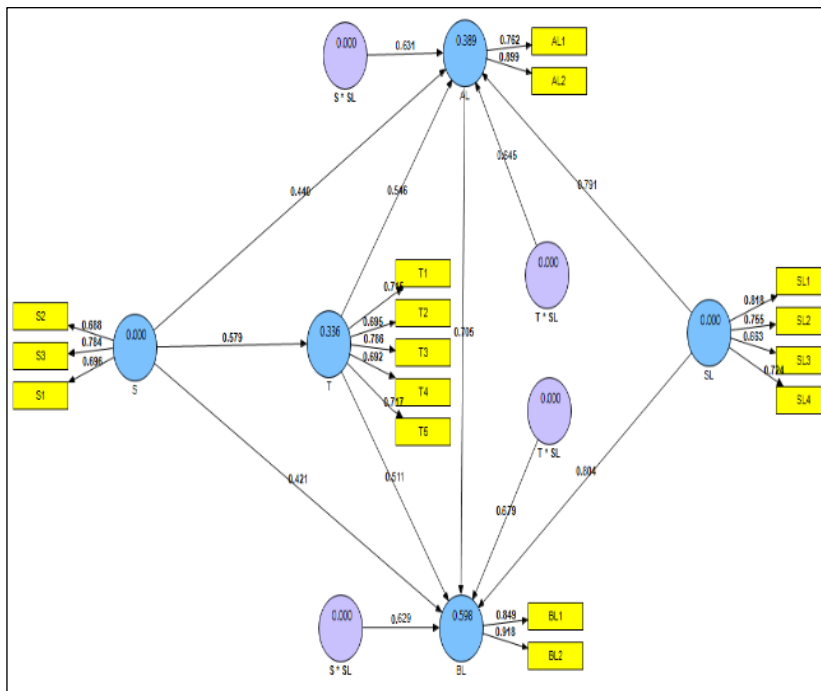
از میان کلیه استادان علوم انسانی دانشگاه‌های دولتی استان گلستان، تعداد ۹۱ نفر (۶۴ درصد) مرد و ۵۲ نفر (۳۶ درصد) زن هستند که از این میان ۳۷ نفر (۲۶ درصد) مجرد و ۱۰۶ نفر (۷۴ درصد) متأهل هستند. همچنین از این نمونه آماری تعداد ۴ نفر (۳ درصد) کارشناسی، ۲۵ نفر

(۱۸ درصد) کارشناسی ارشد، ۷۸ نفر (۵۴ درصد) دانشجوی دکتری و ۳۶ نفر (۲۵ درصد) دارای مدرک دکتری هستند.

### ۱۳-۲. آزمون الگوی ساختاری پژوهش

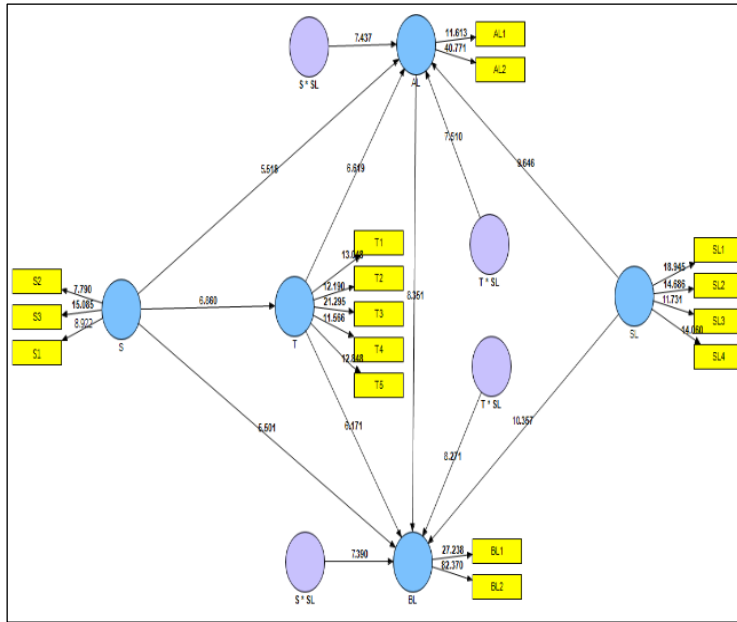
آزمون الگوی ساختاری پژوهش که خروجی نرم افزار SmatrPLS است در شکل های (۲) و (۳) آورده شده است، شکل (۲) نشان دهنده الگو در حالت استاندارد و شکل (۳) نشان دهنده الگو در حالت معنی داری است. در شکل (۲) ضرایب مسیر یا ضرایب بارهای عاملی و در شکل (۳) ضرایب معنی داری در سطح خطای ۰/۰۵ محاسبه شده است.

شکل (۲) - الگو در حالت استاندارد



ضرایب بارهای عاملی هر یک از پرسش ها باید برابر یا بزرگ تر از ۰/۴ باشد که با توجه به شکل (۲)، بارهای عاملی پرسش ها از ۰/۴ بیشتر است.

شکل (۳) - الگو در حالت معنی داری



همان طور که در شکل (۳) مشاهده می‌شود، قدرمطلق ضرایب معناداری (T-value) بزرگ‌تر از ۱/۹۶ می‌باشند و بیانگر این است که تمامی ضرایب مسیر تعیین شده در شکل (۲)، در سطح خطای ۰/۰۵ معنی دار می‌باشند.

برای بررسی برازش الگو، از دو روش برازش الگوی ساختاری و برازش کلی الگو استفاده می‌کنیم که در دو قسمت جداگانه آورده شده است.

### ۱۳-۳. برازش الگوی ساختاری

معیار مناسب برای بررسی برازش الگوی ساختاری در یک پژوهش، ضریب  $R^2$  مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) الگو است.  $R^2$  معیاری است که نشان‌دهنده تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا است و سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی  $R^2$  در نظر گرفته می‌شود. مطابق با نگاره ۴، مقدار  $R^2$  برای سازه درون‌زای پژوهش محاسبه شده است که با توجه به سه مقدار ملاک، می‌توان مناسب بودن برازش الگوی ساختاری را تأیید کرد.

نگاره شماره (۳) - نتایج معیار  $R^2$  برای سازه درون‌زا

متغیرهای مکنون	$R^2$
مدیریت شهری	0.757481
توسعه شهری	0.638710
اقتصاد مقاومتی	0.525412

## ۱۳-۴. برازش الگوی کلی

بر مبنای نظریات روش تحقیق، برای بررسی برازش الگوی کلی، از معیار  $GoF$ <sup>۱۰</sup> استفاده می‌شود.

## نگاره شماره (۴) - نتایج برازش الگوی کلی

GOF	$\overline{R^2}$	Communality
0.614068	0.640103	0.589092

با توجه به مقدار به دست آمده برای GOF که برابر ۰/۶۱ است، برازش الگوی کلی بسیار مناسب است.

## ۱۳-۵. آزمون فرضیه‌های پژوهش

نتایج روابط مستقیم و ضرایب معناداری فرضیه‌ها، با توجه به شکل (۲) و شکل (۳) در نگاره (۵) آورده شده است.

## نگاره شماره (۵) - نتایج روابط و ضرایب معناداری فرضیات مدل پژوهش

فرضیه	مسیر ساختاری	ضریب مسیر	معناداری
اول	سرمایه اجتماعی - اقتصاد مقاومتی	0.579	6.860
دوم	سرمایه اجتماعی - مدیریت شهری	0.440	5.518
سوم	سرمایه اجتماعی - توسعه شهری	0.421	5.501
چهارم	اقتصاد مقاومتی - مدیریت شهری	0.546	6.619
پنجم	اقتصاد مقاومتی - توسعه شهری	0.511	6.171
ششم	مدیریت شهری - توسعه شهری	0.705	8.351
هفتم	تعدیل گر $S*SL$ - مدیریت شهری	0.631	7.437
هشتم	تعدیل گر $S*SL$ - توسعه شهری	0.629	7.390
نهم	تعدیل گر $T*SL$ - مدیریت شهری	0.645	7.510
دهم	تعدیل گر $T*SL$ - توسعه شهری	0.679	8.271

بدین ترتیب و بر مبنای نگاره (۵)، همان‌طور که بیان شد ضریب مسیر هر ساختار از شکل (۲) و حالت معنی‌داری از شکل (۳) جمع‌آوری شده است و به دلیل اینکه اعداد T-Value در ناحیه اطمینان قرار دارند (بزرگ‌تر از ۱/۹۶ یا کوچک‌تر از -۱/۹۶)، تمامی فرضیه‌های پژوهش مورد قبول واقع می‌شوند.

## ۱۴. بحث و تفسیر یافته‌ها

### ۱۴-۱. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

با نگاهی به نام‌گذاری سال‌های اخیر، متوجه عمق حساسیت رهبر معظم انقلاب به مسائل اقتصادی می‌شویم؛ حساسیتی که در سال‌های اخیر رنگ هشدار به خود گرفته و حالا همه مردم به‌نوعی آن را با تمام وجود درک می‌کنند. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی توسط مقام معظم رهبری با هدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص‌های مقاومت اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا ابلاغ شده است. طبق فرموده رهبر انقلاب «لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمان‌بندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند». شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد شهری، جلوگیری از بروز زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های اداری و مالی شهرداری‌ها، توسعه سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی؛ ارتقای درآمدهای پایدار و سالم و توجه به سرمایه اجتماعی به‌عنوان سرمایه ملی انسانی از مهم‌ترین سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در حوزه مدیریت شهری است. لذا مجموعه مدیریت شهری باید با اتخاذ راهبردهای بهینه به‌گونه‌ای عمل کند که در اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی، خدماتی و اجتماعی، با بهره‌گیری از نیروی انسانی کارآمد، امکانات کالبدی شهر، بسترها و ظرفیت‌های بومی مناطق شهری همراه باشد.

محور قراردادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی انسانی، افزایش رقابت‌پذیری به‌عنوان راهبرد کلی در حوزه اقتصاد مقاومتی ابلاغ شده است و این امر به‌تنهایی گویای اهمیت سرمایه اجتماعی در پیشبرد این سیاست‌ها است. سرمایه اجتماعی دارایی است که هر جامعه‌ای قصد استفاده و بهره‌گیری از آن را دارد؛ دارایی که برخلاف دیگر منابع و دارایی‌ها در صورت عدم استفاده مناسب از آن، نه تنها از بین خواهد رفت، بلکه تولید هم نخواهد شد. بنابراین هر جامعه‌ای که به دنبال داشتن نظم و توسعه مطلوب است، همواره باید نسبت به تولید، حفظ، ترمیم و تقویت این سرمایه بکوشد. بالا رفتن سرمایه اجتماعی در جامعه به معنای کاهش آسیب‌های اجتماعی، کاهش هزینه تبادلات و تعاملات در

حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، بسط و گسترش مشارکت و تعاملات اجتماعی شهروندان و نهادهای مدنی و در نهایت تسهیل و سامان‌دهی خدمات شهری است. بدین ترتیب سیاست‌گذاری برای بهبود توسعه و مدیریت شهری، مستلزم ترسیم فضا و وضعیت مطلوبی از سرمایه اجتماعی است که تصویر روشنی را از وضعیت مورد دلخواه در اختیار بگذارد که این فضا را حکمرانی خوب تفسیر می‌کند. حکمرانی خوب بر تعامل بخش دولتی و خصوصی و شهروندان در اداره امور شهری تأکید دارد. بدین ترتیب این مطالعه به تأثیر حکمرانی خوب بر رابطه بین سرمایه اجتماعی و اقتصاد مقاومتی با مدیریت و توسعه شهری پرداخته است. یافته‌های پژوهش در نگاره (۶) به صورت خلاصه ارائه شده است. در این نگاره نتایج مطالعه به تفکیک هر فرضیه با یافته‌های مطالعات قبلی مورد سنجش قرار گرفته است.

### نگاره شماره (۶) - تطبیق فرضیه‌های تحقیق با مطالعات پیشین

ردیف	شرح فرضیه	ضریب تأثیر	تطابق با مطالعات قبلی
۱	بین سرمایه اجتماعی با اقتصاد مقاومتی رابطه معنی‌داری وجود دارد.	۰/۵۷۹	خانباشی و بستان‌منش (۱۳۹۴) شیخ‌پور و مهدی‌زاده (۱۳۹۲) علمی و همکاران (۱۳۸۴)
۲	بین سرمایه اجتماعی با مدیریت شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد.	۰/۴۴۰	فرزید (۱۳۹۵) دوبران (۱۳۹۳) کماسی و حسینی (۱۳۹۳) ملکان و ملکان (۱۳۹۰)
۳	بین سرمایه اجتماعی با توسعه شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد.	۰/۴۲۱	دافیلد (۲۰۱۰) کینجا و انسریک (۲۰۰۹) فرزانه و رضانی (۱۳۹۱) Guiso et al, (2004)
۴	بین اقتصاد مقاومتی با مدیریت شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد.	۰/۵۴۶	سرآبادانی (۱۳۹۶) مصلی‌نژاد (۱۳۹۶) Rupasingha et al, (2006)
۵	بین اقتصاد مقاومتی با توسعه شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد.	۰/۵۱۱	اکبری‌پور و ملکی (۱۳۹۴) پیری و همکاران (۱۳۹۲)
۶	بین مدیریت شهری با توسعه شهری رابطه معنی‌داری وجود دارد.	۰/۷۰۵	فرزید (۱۳۹۵) حسینی و همکاران (۱۳۹۴) پرهیزگار و فیروزبخت (۱۳۹۰)



آقانسب و تقوی (۱۳۹۳) Yousef et al, (2016)	۰/۶۳۱	حکمرانی خوب رابطه بین سرمایه اجتماعی با مدیریت شهری را تعدیل می‌کند.	۷
مصلی‌نژاد (۱۳۹۵) کجوری و بیگدلی (۱۳۹۲) زبیری و همکاران (۱۳۹۲) سردارنیا و همکاران (۱۳۹۲)	۰/۶۲۹	حکمرانی خوب رابطه بین سرمایه اجتماعی با توسعه شهری را تعدیل می‌کند.	۸
سردارنیا و شاکری (۱۳۹۳) دادخواه و همکاران (۱۳۹۱)	۰/۶۴۵	حکمرانی خوب رابطه بین اقتصاد مقاومتی با مدیریت شهری را تعدیل می‌کند.	۹
دادخواه و زمانیان (۱۳۹۵) پیری و همکاران (۱۳۹۲)	۰/۶۷۹	حکمرانی خوب رابطه بین اقتصاد مقاومتی با توسعه شهری را تعدیل می‌کند	۱۰

## فرجام

نتایج حاصله از بررسی فرضیه نخست تحقیق نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی بر اقتصاد مقاومتی تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد و ضریب تأثیر آن برابر ۰/۵۷۹ است. بنابراین یکی از راه‌کارهای بهبود و تقویت اقتصاد مقاومتی، توجه به مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی همانند سرمایه ساختاری، سرمایه ارتباطی و سرمایه شناختی است. همچنین با بررسی نتایج فرضیه‌های دوم و سوم، این نتیجه حاصل می‌شود که سرمایه اجتماعی بر مدیریت شهری با ضریب ۰/۴۴۰ و بر توسعه شهری با ضریب ۰/۴۲۱ تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که مردم در کلیه مراحل طرح‌های مدیریت و توسعه شهری؛ یعنی در مراحل تهیه، تصویب، اجرا و نظارت اعم از تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و نحوه دخالت تشکل‌های مردمی و غیره در توسعه و مدیریت شهری مشارکت و همفکری کامل داشته باشند. همچنین پیشنهاد می‌شود، ابتدا چگونگی جذب و راه‌های مشارکت شهروندان در کلیه ابعاد از جمله مسائل فرهنگی، امنیتی، زیباسازی و بهداشت محیط محلات مورد شناسایی قرار گیرد، سپس زمینه‌های مشارکت شهروندان از طریق بسترسازی و ایجاد انگیزه فراهم شود.

در بررسی فرضیه‌های چهارم و پنجم پژوهش، اقتصاد مقاومتی با ضریب ۰/۵۴۱ بر مدیریت شهری و با ضریب ۰/۵۱۱ بر توسعه شهری تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. بنابراین پیرو تأیید سخنان رهبر معظم انقلاب، یکی از راه‌های مدیریت کارآمد و دستیابی به توسعه، اقتصاد مقاومتی است، در این راستا، مراجعه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری راهکاری بسیار مناسب در زمینه توسعه شهری است. همچنین نتایج بررسی فرضیه ششم مطالعه حاکی از آن است که مدیریت شهری بر توسعه شهری با ضریب ۰/۷۰۵

تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد و نشان می‌دهد که یکی از راهکارهای اساسی توسعه شهری، وجود مدیریت شهری مناسب است. بنابراین پیشنهاد می‌شود بودجه مدیریت شهری از طریق اولویت نیازهای شهروندان در بخش‌های کالبدی- عمرانی، اجتماعی- فرهنگی و مالی- اقتصادی به صورت بهینه تقسیم‌بندی شود. همچنین پیشنهاد می‌شود ملاقات عمومی مستمر مسئولان شهری با شهروندان تشکیل شود تا بهترین تصمیم مدیریتی در مورد توسعه شهری و اولویت‌بندی نیاز شهروندان اتخاذ شود. در انتها و با بررسی فرضیه‌های هفتم تا دهم، نتیجه گرفته می‌شود که حکمرانی خوب بر تمامی روابط در الگو، تأثیر معنی‌داری گذاشته و روابط بین متغیرها را تقویت کرده است. حکمرانی خوب، ضریب تأثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت شهری را از ۰/۴۴۰ به ۰/۶۳۱، ضریب تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه شهری را از ۰/۴۲۱ به ۰/۶۲۹، ضریب تأثیر اقتصاد مقاومتی بر مدیریت شهری را از ۰/۵۴۶ به ۰/۶۴۵ و ضریب تأثیر اقتصاد مقاومتی بر توسعه شهری را از ۰/۵۱۱ به ۰/۶۷۹ ارتقا داده است. بدین ترتیب حکمرانی خوب می‌تواند راهگشا بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی راهگشا باشد و پیشنهاد می‌شود که بیش از پیش بر مؤلفه‌های حکمرانی خوب تأکید و توجه کرد.

### منابع فارسی

آجیلی، هادی (۱۳۹۲)، «اقتصاد مقاومتی در نظام اقتصاد سیاسی جهانی»، *علوم سیاسی*، سال نهم، شماره ۲۴: ۱۰۵-۸۷.

آقانسب، ایمان و مهدی تقوی (۱۳۹۳)، «سرمایه اجتماعی و حکمرانی خوب مطالعه موردی: کشورهای در حال توسعه (۲۰۱۰-۱۹۹۶)»، *اقتصاد کاربردی*، سال چهارم: ۱۴-۱.

بیات، محسن (۱۳۹۶)، «تجربه تحریم؛ راهبردی برای شناخت آسیب‌پذیری‌ها و تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران»، *راهبرد*، سال بیست و هشتم، شماره ۲۸: ۱۰۸-۷۷.

پرهیزگار، اکبر و علی فیروزبخت (۱۳۹۰)، «چشم‌انداز مدیریت شهری در ایران با تأکید بر توسعه پایدار شهری»، *جغرافیای سرزمین*، سال هشتم، شماره ۳۲: ۶۶-۴۳.

پیری، عیسی، محمدعلی احمدیان، جواد شریف‌نژاد و الی‌ناز بابایی (۱۳۹۲)، «توسعه شهری پایدار و اقتصاد مقاومتی: رهیافتی برای توسعه درون‌زا»، *پنجمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری*، مشهد: دانشگاه فردوسی.

حسینی، سیدعلی، یاسر قلی‌پور و محدثه باقری‌ثانی (۱۳۹۴)، تحلیل رابطه‌ی مدیریت شهری و حکمرانی خوب شهری و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری، *کنفرانس ملی معماری و شهرسازی پایدار با رویکرد انسان و محیط*، اردبیل.

خانباشی، محمد و غلامرضا بستان‌منش (۱۳۹۴)، «سهم سرمایه‌های نیروی انسانی و نیروی کار در تحقق الگوی اقتصادی مقاومتی»، *کار و جامعه*، شماره ۱۸۵: ۳۷-۳۱.

دادخواه، هادی و غلامرضا زمانیان (۱۳۹۵)، «حکمرانی خوب و اقتصاد اسلامی»، *اولین کنگره ملی کردن اقتصاد اسلامی در بستر اقتصاد ایران*، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).  
دانایی‌فرد، حسن، جبار باباشاهی، عادل آذر و اسدالله کردنائیج (۱۳۹۱)، «تحول در رفاه ملی: آیا حکمرانی خوب نقش مهمی ایفا می‌کند؟» *پژوهش‌های مدیریت ایران*، سال شانزدهم، شماره ۴: ۶۲-۴۵.

دویران، اسماعیل (۱۳۹۳)، «بررسی سرمایه اجتماعی سازمانی در مدیریت شهری (شهرهای میانی ایران زنجان و همدان)»، *مطالعات مدیریت شهری*، سال ششم، شماره ۲۰: ۷۶-۶۷.  
زیاری، کرامت‌اله، وحید نیک‌پی و علی حسینی (۱۳۹۱)، «سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری، مسکن و محیط روستا»، سال سی‌ودوم، شماره ۱۴۱: ۸۶-۶۹.

سامتی، مرتضی، همایون رنجبر و فضیلت محسنی (۱۳۹۰)، «تحلیل تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی، مطالعه موردی: کشورهای جنوب شرقی آسیا»، *پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی*، سال یکم، شماره ۴: ۲۲۳-۱۸۳.

سرآبادانی، امیر (۱۳۹۶)، «نقش مؤثر و مهم مدیریت شهری در تحقق اقتصاد»، *مدیریت، اقتصاد و حسابداری*، سال ششم، شماره ۲۲: ۵۷-۴۹.

سردارنیا، خلیل‌اله و حمید شاکری (۱۳۹۳)، «تبیین حکمرانی خوب در نهج‌البلاغه با رویکرد روشی زمینه‌گرا»، *مطالعات حقوقی*، سال ششم، شماره ۴: ۵۳-۲۷.

سردارنیا، خلیل‌اله، حسین قدرتی و علیرضا اسلام (۱۳۸۹)، «تأثیر حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی بر اعتماد سیاسی: مطالعه موردی شهرهای مشهد و سبزوار»، *پژوهشنامه علوم سیاسی*، سال پنجم، شماره ۱۷: ۱۶۵-۱۳۵.

شیخ‌پور، مهدیه و سمانه مهدی‌زاده (۱۳۹۲)، «نقش سرمایه‌های اجتماعی بر اقتصاد مقاومتی در شرایط تحریم»، *کنفرانس بین‌المللی اقتصاد در شرایط تحریم*، بابلسر.

صفری، سعید، عبدالرضا بیگی‌نیا، مهدی سمیع‌زاده و سیدجمال ذاکری‌فر (۱۳۹۵)، طراحی و ساماندهی مؤلفه‌های اندازه‌گیری عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر حکمرانی خوب و ارزیابی متوازن، *اقتصاد و مدیریت شهری*، سال چهارم، شماره ۱۶: ۱۲۵-۱۰۷.

- صمدی میرکلانی، حمزه و حسین صمدی میرکلانی (۱۳۹۱)، اهمیت سرمایه اجتماعی در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، *سومین همایش مدیریت بحران در صنعت ساختمان*، مشهد.
- صمدی، علی حسین، حسین مرزبان و کوثر اسدیان (۱۳۹۱)، «سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی و رشد اقتصادی»، *مطالعات اقتصادی کاربردی*، سال یکم، شماره ۲: ۱۷۶-۱۴۵.
- طوسی، محمدعلی (۱۳۹۵)، *مشارکت در مدیریت و مالکیت*، تهران: موسسه عالی آموزش و پژوهش.
- عسگری، محمد مهدی و ابوالقاسم توحیدنیا (۱۳۸۶)، «تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه و رشد اقتصادی»، *جستارهای اقتصادی*، سال چهارم، شماره ۸: ۲۲۱-۲۰۹.
- علمی، زهرا، محمود شارع پور و سیدامیرحسین حسینی (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و چگونگی تأثیر آن بر اقتصاد، *تحقیقات اقتصادی*، سال هجدهم، شماره ۷۱: ۲۹۵-۲۳۹.
- علی‌اکبری‌پور، حسین و مریم ملکی (۱۳۹۴)، «ارزیابی و نقش جایگاه اقتصاد دانش‌بنیان در اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار»، *کنفرانس ملی رویکردهای نوین در علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری*، مازندران: مؤسسه علمی تحقیقاتی کومه علم‌آوران دانش.
- علینی، محمد، غلامرضا غفاری و علیرضا زهیری (۱۳۹۴)، «مبانی دینی سرمایه اجتماعی و رابطه آن با حکمرانی خوب»، *علوم سیاسی*، سال هفدهم، شماره ۶۷: ۱۶۶-۱۳۳.
- فرزانه، سبقاله و علی رضانی (۱۳۹۱)، «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه شهری (مطالعه موردی: قائم‌شهر)»، *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، سال سوم، شماره ۶: ۱۳۲-۱۰۹.
- فرزید، امیرحسین (۱۳۹۵)، «سرمایه اجتماعی و کارکرد آن در توسعه و مدیریت شهری»، *روزنامه شهرآرا*، مشهد.
- کماسی، حسین و سیدعلی حسینی (۱۳۹۳)، «تبیین رابطه بین عملکرد مدیریت شهری و سرمایه اجتماعی شهروندان (مطالعات موردی: محله ولیعصر شمالی)»، *برنامه‌ریزی قضایی*، سال چهارم، شماره ۱۴: ۱۵۶-۱۳۵.
- کمان‌رودی کجوری، موسی و محمد بیگدلی (۱۳۹۲)، «بررسی و تطبیقی قوانین و برنامه‌های توسعه شهری با اصول حکمروایی خوب»، *مطالعات شهری*، سال سوم، شماره ۱۱: ۴۸-۳۷.
- محسنی تبریزی، علیرضا و مریم آقامحسینی (۱۳۸۹)، «بررسی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه شهری، موردپژوهی: شهر محلات»، *مدیریت شهری*، سال هشتم، شماره ۲۶: ۱۶۲-۱۴۷.
- مرادنژاد، آنا، رحیم بردی، سیما بوذری و سودابه حسینی‌دوست (۱۳۹۲)، «نقش مشارکت مردمی در اقتصاد و مدیریت شهری (مطالعه موردی شهر آمل)»، *اقتصاد و مدیریت شهری*، سال اول، شماره ۳، ۱۳۸-۱۲۷.

- مصلی‌نژاد، عباس (۱۳۹۵)، «سرمایه اجتماعی و خوداتکایی راهبردی در فرایند توسعه و نوسازی ملی»، *ژئوپلیتیک*، سال دوازدهم، شماره ۴۶: ۶۷-۹۲.
- مقام معظم رهبری (۱۳۹۲)، «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی»، ۲۹ بهمن‌ماه، *مجموعه گفتار*.
- مکیان، سیدنظام‌الدین و مزده بی‌باک (۱۳۹۴)، «تأثیر حکمرانی خوب بر توسعه انسانی: یک تحلیل بین کشوری»، *مدل‌سازی اقتصادی*، سال نهم، شماره ۳۰: ۱۴۷-۱۳۱.
- ملکان، احمد و جواد ملکان (۱۳۹۰)، «رابطه سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری»، *کار و جامعه*، شماره ۱۳۹: ۶۸-۷۳.
- میدری، احمد و جعفر خیرخواهان (۱۳۸۳)، *حکمرانی خوب: بنیان توسعه*، تهران: دفتر بررسی اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- میرمعزی، سیدحسین (۱۳۹۱)، «اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)»، *اقتصاد اسلامی*، سال دوازدهم، شماره ۴۷: ۴۹-۷۶.
- هزاوئی، سیدمرتضی و علی زیرکی حیدری (۱۳۹۳)، «اقتصاد مقاومتی؛ نماد مدیریت جهادی در اقتصاد سیاسی ایران»، *مطالعات انقلاب اسلامی*، سال یازدهم، شماره ۳۷: ۹-۲۶.
- یاسوری، مجید و مریم سجودی (۱۳۹۳)، «توسعه شهری پایدار؛ الزامات، چالش‌ها و راهکارهای آن در مدیریت شهری»، *همایش ملی نظریه‌های نوین در معماری و شهرسازی*، قزوین: دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین.

### منابع لاتین

- Chinn, M. D. & Ito, H. (2006), "What matters for financial development? Capital controls, institutions, and interactions", *Journal of development economics*, Vol.81, No.1: 163-192.
- Chou, Y. K. (2006), "Three simple models of social capital and economic growth", *The Journal of Socio-Economics*, Vol.35, No.5: 889-912.
- Dinda, S. (2008), "Social capital in the creation of human capital and economic growth: A productive consumption approach", *The Journal of Socio-Economics*, Vol.37, No.5: 2020-2033.
- Fukuyama, F. (2001), "Social capital, civil society and development", *Third world quarterly*, Vol.22, No.1: 7-20.
- Gao, L. Durnota, B. Ding, Y. & Dai, H. (2012), "An agent-based simulation system for evaluating gridding urban management strategies", *Knowledge-Based Systems*, Vol.26: 174-184.

- Guiso, L. Sapienza, P. & Zingales, L. (2004), "The role of social capital in financial development", *American economic review*, Vol.94, No.3: 526-556.
- In, F. & Doucouliagos, C. (1997), "Human capital formation and US economic growth: a causality analysis", *Applied Economics Letters*, Vol.4, No.5: 329-331.
- Koppenjan, J. F. & Enserink, B. (2009), "Public-private partnerships in urban infrastructures: reconciling private sector participation and sustainability", *Public Administration Review*, Vol.69, No.2: 284-296.
- Rupasingha, A. Goetz, S. J. & Freshwater, D. (2006), "The production of social capital in US counties", *The journal of socio-economics*, Vol.35, No.1: 83-101.
- Rupasingha, A. Goetz, S. J. & Freshwater, D. (2006), "The production of social capital in US counties", *The journal of socio-economics*, Vol.35, No.1: 83-101.
- Svendsen, G. T. & Svendsen, G. L. H (Eds) (2009), *Handbook of social capital: the Troika of sociology, political science and economics*, Edward Elgar Publishing.
- Woolcock, M. & Narayan, D. (2000), "Social capital: Implications for development theory, research, and policy", *The world bank research observer*, Vol.15, No.2: 225-249.
- Yousaf, M. Ihsan, F. & Ellahi, A. (2016), "Exploring the impact of good governance on citizens' trust in Pakistan", *Government Information Quarterly*, Vol.33, No.1: 200-209.